L-GHOĠOL TAD-DEHEB

Int u sejjer lejn Ta' Pinu,
Bejn il-Għarb u Ta' Għammar,
Meta tkun ħallejt ir-Rabat,
U għaddejt sa l-aħħar djar —

Max-xellug egħlieqi tħaddar,
Jew maħduma u lesti għaż-żrigħ;
Mal-lemin għoljiet miġmugħa
Taż-Żebbuġ għal fuq ir-riħ —

Ħarstek taqa' żgur fuq għolja
Donnha ħobża mfella b'mus,
L-ewwel fost l-għoljiet li taqbad:
Din hi l-għolja Ta' Gelmus.

L-aktar meta x-xemx tolqotha
Bid-dawl tagħha, l-għolja ddub
Qisha f'deh'b, timtela mrieżaq:
Issir dehra thenni l-qlub.

Mhux ta' b'xejn illi minn dejjem
In-nies ħasbet li f'Gelmus
Hemm moħbija qalb it-tafal
Xi minjiera, deh'b bir-rfus.

Imma ħlief bidwi Żebbuġi
Deh'b hawn ħadd ma kixef qatt;
U kif dak li nstab intilef
Sal-lum għadu ma jaf ħadd.

Dan il-bidwi kien qed jaħdem
Għodwa waħda fuq Gelmus
F'roqgħa t'għalqa, ful miżrugħa,
Waħdu jnaqqi l-budebbus.

Forsi kien ukoll dal-bidwi
Jaħseb fuq id-deh'b f'Gelmus?
Xejn tistagħġeb għax fuq l-għolja
Taqbdek ir-regħba tal-flus.

Hu x'inhu, l-imgħażqa tiegħu
Laqtet l-iebes, u mhux blat,
Sama' ħiereġ ħoss barrani:
"Da' x'ikun?" għajjat skantat.

Dlonk b'idejh farfar it-trab;
Niżel għarkobbtejh mistagħġeb;
Ħass metall kiesaħ taħt idu:
Naddaf sew u ra x'kien sab.

Għax fix-xemx minnu bdiet ħierġa
Dija li għammxitlu għajnejh:
Sab id-deh'b! Qabditu r-rogħda
Jaħseb f'daqshekk ġid f'idejh!

Qam malajr; ħares madwaru:
'L hemm igħarrex ma ra 'l ħadd;
It-trab ġabar u xi werqaq,
Battam l-art u l-ħofra sadd.

Baqa' jħawtel f'ħaġa u oħra
Biex fil-għajn wisq ma jagħtix;
Fl-aħħar libes is-sidrija,
U mn'hemm telaq bla tferfix.

Fuqu qisu deni kellu,
Ħassu mbikkem, u bħal xrar
Minn għajnejh donnu ħass ħiereġ;
Martu, x'ħin wasal id-dar.

Għajnha għokritha. Meta, wara,
F'nofs ta' lejl iħalli l-kenn
Tad-dar ratu u joħroġ, ħasbet
Li kien taħ xi ferħ ta' ġenn.

"Fejn int sejjer?" dlonk staqsietu.
"L-għalqa", qallha u ħa l-baqqun.
"L-għalqa x'sejjer tagħmel?" għajtet.
"Issa nara l'int miġnun!"

Imma hu ħalqha saddilha
Minnufih, u l-għalqa mar;
Reġa' l-moħba tiegħu kixef,
U ta daqqa t'għajn madwar.

Kien id-dawl ta' qamar, kollox
Qisu jgħum fis-sħarijiet:
Siġar tal-ħarrub u bajtar
U xi rziezet fuq l-għoljiet.

R'hom bħal donnhom jiċċaqalqu,
U 'l hemm jersqu fejn idejh
Kienu mgħargħra f'nar bellusi,
Li kien qed jgħammixlu għajnejh.

F'daqqa waħda sthajlu jilmaħ
Mill-quċċata ta' Merżuq
Tielgħa d-dħaħen, u xamm riħa
Qisha ta' kubrit maħruq!

Imma wisq ma damx jitħasseb,
U tal-moħba biss ta każ;
Beda jħaffer b'ħeffa u kixef
Żewġt iqrun tad-deh'b u ras.

Neħħa t-trab: żewġ għajnejn — tlieta!
Lemaħ jibbru lejh: Ħajjin!
Bħal inqata'; imma ssokta,
Għax ma riedx li jieħdu l-ħin.

Fl-aħħar qalgħu: kien bħal għoġol,
Imma kellu tliet għajnejn:
Deh'b mastizz u tqil għall-aħħar,
Mhux lakemm tqandlu bl-idejn.

Kien xi alla falz tal-qedem,
Ħaseb f'qalbu, meta d-dar
Ġarru u ħbieh ġo rokna, qabel
L-ewwel dawl ħabbar in-nhar.

Bilkemm seta' jissapporti
Għajnejn l-għoġol ħomor demm;
Kien iħoss tferfir ma' ġismu,
Meta jħares lejh bil-hemm.

Baża' r-raġel, tilef sabru,
Il-jum kollu jaħseb fih;
Ilsien martu jaqta' dejjem:
Ma setax isib mistrieħ.

Għaldaqshekk l-imsejken bidwi
L-għoġol li sab fuq Gelmus
Fittex biegħu 'l wieħed Għawdxi
Li kien jaf, u għal ftit flus.

Imma wkoll x'ħin ħeles minnu,
Iż-Żebbuġi ma sabx kwiet,
Għax l-istorja f'Malta u Għawdex
Fis minn fomm għal fomm għaddiet.

Irid jaf kulħaddd fuq l-għoġol,
Illi hu sab fuq Gelmus:
Sal-Grammastru Manoel tqanqal,
U biex jiksbu rama jsus.

Imma, b'għaġeb kbir, il-għoġol
Għab bħal kwiekeb fiż-żerniq:
Hadd ma seta' b'xejn isibu,
Kif il-Prinċep Manoel xtieq.

Iż-Żebbuġi jgħid li biegħu;
Ix-xerrej jgħid ma jaf b'xejn:
Xejn ma swew ħabs u torturi,
U kulħadd jistaqsi, Fejn?

Sliema dak li sab il-għoġol
Qatt ma seta' jsib imkien;
Dak li xtrah — jekk xtrah — iġġennen,
U fi sptar miet f'qasir żmien.

Hekk it-tnejn li kellhom x'jaqsmu
Ma' dan l-għoġol ta' Gelmus
Tul il-bqija ta' ħajjithom
Tiġrib kellhom, u bir-rfus.

F'Gelmus deheb għad baqa' s'issa,
Għax l-aktar f'inżul ix-xemx
L-għolja tħeġġeġ b'nar safrani —
Dehra isbaħ minnha m'hemmx.

Iżda ma nħallux li f'qalbna
Jinżel, ħija, l-għatx tal-flus;
Għax is-sliem hu bil-wisq aqwa
Mid-deheb kollu ta' Gelmus.

F.X. MANGION

B'TIFKIRA TA' F.X. MANGION

Għall-bidu ta' Diċembru 1975, miet il-kittieb u traduttur magħruf Frans X. Mangion.

Hu kien għadda ħajtu fil-qasam tal-kitba u l-edukazzjoni ta' ulied il-poplu, l-ewwel bħala surmast fl-iskejjel tal-Gvern, u wara bħala spettur fid-Dipartiment ta' l-Edukazzjoni. Hu għallem ukoll fil-Kulleġġ tat-Taħriġ ta' l-Għalliema, kif ukoll għen fl-iskola li s-Sinjura tiegħu għandha f'Tas-Sliema.

Kiteb ħafna novelli, artikli u poeżiji, u ħa sehem f'taħdidiet kemm fuq ir Rediffusion, kif ukoll fuq Xandir Malta. L-ikbar xogħol tiegħu fl-istampa kien it-traduzzjoni tal-'Paradise Lost' ta' J. Milton taħt l-isem **Il-Ġenna Mitlufa**.

XEJJIRNA LIL XULXIN

ta' DR. HERBERT GANADO LL.D.

Il-vjaġġ lejn Soroti kien interessanti u varjat. Xi ħadd minna waħħal bandiera Maltija mal-'bus' tagħna. Bdejna biex waqafna f'lukanda għall-kafe'. Hemmhekk rajt sinjura Ingliża, twila u eleganti, liebsa l-aħmar, b'tarbija marbuta ma' daharha, kif jużaw l-Afrikani. Kienet varjetà ħelwa għaliex, flok dawk l-għajnejn suwed tat-trabi ta' l-Uganda, rajna par għajnejn ċelesti ċari b'ras kollha nokkli sofor.

U qbadna l-kampanja. Il-kampanja ta' l-Uganda, għad li ħadra u sabiħa, donnha vojta u selvaġġa. Rari li kont tara nies. Kultant tiltaqa' ma' xi gozz kapanni u siġar tal-banana. Fl-irħula kbar jew fil-bliet żgħar tara n-nisa jsajru u jaħdmu u l-irġiel ħafna drabi bil-qiegħda jħarsu, lesti għall-battalja bejn tribù u oħra, li minn mindu l-Ingliżi daħlu l-Uganda ma għadhomx isiru ħlief f'xi ġlieda wisq rari. Id-drawwiet antiki jdumu ma jmutu. Imma wkoll tletin sena ilu bosta rġiel kienu bdew jiċċaqalqu u jmiddu jdejhom għax-xogħol.

Tagħrifa: *Din hi silta qasira mill-ewwel kapitlu tat-tielet ktieb* Rajt Malta Tinbidel, *1975. Hi ħaġa sabiħa li Dr. Ganado qiegħed jikteb id-djarju tiegħu, li hu d-djarju ta' Malta u niesha fiċ-ċokon. Tkun ħaġa wisq f'lokha li Maltin oħra jitħajru u jiktbu d-djarju tagħhom għall-ġid ta' min jiġi warajna.*